

Ο θάνατος των κανόνων του παιχνιδιού: ένα μάθημα απ' την Αμερική

Γιώργος Νικολού

Δεν ξέρω πόσοι από 'σας είστε φαν του Game of Thrones. Αποφεύγοντας να κάνω spoilers, η υπόθεση είναι ότι σε ένα φανταστικό μεσαιωνικό σύμπαν διάφοροι βασιλείς και φεουδάρχες επιδίδονται σε αλληλοσφαγή. Κάποια στιγμή, ενώ οι διαρκείς συγκρούσεις μεταξύ τους μαίνονται, εμφανίζεται μια εξωλογική απειλή, ένας εξωτερικός κίνδυνος που απειλεί να τους καταπιεί όλους μαζί, νικητές και χαμένους, βασιλείς και απλό λαό. Όταν το συνειδητοποιεί, μία ηρωίδα λέει: «Αυτοί οι μεταξύ μας πόλεμοι δεν έχουν καμιά σημασία. Αυτό που μετράει είναι μόνο ο μεγάλος πόλεμος».

Αυτό είναι η σύγκρουση δημοκρατίας και αυταρχισμού για την εποχή μας. Είναι η μεγάλη μάχη των καιρών μας. Όλες οι διαφορές μας για ζητήματα δημόσιας πολιτικής, από την οικονομία ως την εκπαίδευση θα έχουν μικρή σημασία αν δεν καταφέρουμε να επιβιώσει η δημοκρατία.

Θα συζητήσω αυτή τη σύγκρουση παίρνοντας ένα μάθημα απ' την Αμερική και συγκρίνοντάς τις ΗΠΑ με την κατάσταση που έχουμε στην Ελλάδα.

Πάμε λοιπόν στις ΗΠΑ. 2008. Προεδρική εκλογή, Μπαράκ Ομπάμα για τους Δημοκρατικούς εναντίον Τζον Μακέιν για τους Ρεπουμπλικανούς. Σε μία συγκέντρωση ψηφοφόρων του Μακέιν, ένας ψηφοφόρος αρχίζει να λέει για τον Ομπάμα ότι πιστεύει πως έχει σχέση με την τρομοκρατία. Μία άλλη ψηφοφόρος λέει πώς «είναι άραβας, δεν τον εμπιστεύομαι». Ευγενικά αλλά αποφασιστικά ο Μακέιν παίρνει το μικρόφωνο και λέει «όχι κυρία μου, όχι. Είναι ένας έντιμος άνθρωπος με τον οποίο απλώς συμβαίνει να έχω διαφωνίες για βασικά ζητήματα».

Fast forward, Φεβρουάριος 2016. Τελευταίος χρόνος της προεδρίας Ομπάμα. Ο επιφανέστερος συντηρητικός από τους 9 δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, ο Αντονίν Σκαλία πεθαίνει. Το κενό του πρέπει να καλυφθεί. Στις ΗΠΑ ο Πρόεδρος προτείνει τους ανώτατους δικαστές αλλά η Γερουσία τους ψηφίζει. Η Γερουσία ήταν τότε υπό ρεπουμπλικανική πλειοψηφία. Λίγη μόλις ώρα μετά το θάνατο του Σκαλία, ο επικεφαλής των Ρεπουμπλικάνων στη Γερουσία, Μιτς Μακόνελ, δηλώνει ότι η Γερουσία δεν πρόκειται να δεχτεί κανέναν υποψήφιο του Ομπάμα μέχρι τις προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου, 9 μήνες αργότερα. Οι ρεπουμπλικάνοι σπάνε έτσι ένα προηγούμενο 200 ετών. Ο υποψήφιος του Ομπάμα δεν εξετάστηκε τελικά ποτέ απ' τη Γερουσία, η έδρα έμεινε κενή 9 μήνες και μετά την εκλογή Τραμπ ψηφίστηκε από τη Γερουσία ο συντηρητικός Νιλ Γκόρσατς.

Το 2020 οι Ρεπουμπλικάνοι θα διορίσουν δικαστή στο ανώτατο δικαστήριο αντί σε 9 μήνες, μόλις μία εβδομάδα πριν την προεδρική εκλογή, αντιστρέφοντας τον κανόνα που είχαν εφεύρει οι ίδιοι μόλις 4 χρόνια νωρίτερα.

Για να φτάσουμε λίγο καιρό αργότερα, την 6^η Ιανουαρίου του 2021 στην εξέγερση στο Καπιτώλιο. Με χιλιάδες ανθρώπους να εισβάλλουν, κατόπιν παρακίνησης του Ντόναλντ Τραμπ, στο Κογκρέσο, προσπαθώντας να σταματήσουν την αναγνώριση της νίκης του Μπάιντεν. Την πρώτη μέρα που ορκίστηκε Πρόεδρος τον περασμένο Γενάρη ο Τραμπ έδωσε μάλιστα χάρη σε όλους όσοι είχαν καταδικαστεί για συμμετοχή στα επεισόδια του Καπιτωλίου.

Ένα ολόκληρο κόμμα, οι Ρεπουμπλικάνοι, έχει εγκαταλείψει τη δημοκρατία, για να χρησιμοποιήσω τη φράση των Ζιμπλάτ-Λεβίτσκι. Τι σημαίνει ότι έχουν εγκαταλείψει τη δημοκρατία; Σημαίνει ότι έχουν βάλει πάνω από τους κανόνες του παιχνιδιού τη νίκη τους. Γιατί, αν το σκεφτούμε, αυτό είναι η δημοκρατία: το ότι πάνω από το να επικρατήσει η γνώμη μας στο ένα ή στο άλλο ζήτημα, τοποθετούμε ως υπέρτερους κάποιους κανόνες και αρχές για το πώς αποφασίζουμε όταν διαφωνούμε. Και ο ίσως ο πιο θεμελιώδης τέτοιος κανόνας είναι η αρχή της πλειοψηφίας και της ειρηνικής εναλλαγής της εξουσίας. Ότι αν ο αντίπαλος μου συγκεντρώσει περισσότερες ψήφους από μένα, εγώ οφείλω να αποχωρήσω.

Φυσικά την πίστη στη δημοκρατία δεν μπορούμε να νομοθετήσουμε. Για τη δημοκρατία μόνο να πείσουμε μπορούμε.

Όμως τα κόμματα και οι ηγέτες δεν ακολουθούν απλώς, αλλά διαμορφώνουν τα δημοκρατικά standards, τον δημοκρατικό πήχη. Και το πρόβλημα όταν αυτός ο πήχης χαμηλώνει είναι διπλό: όταν παραβιάζεται μια αρχή συντελείται προφανώς μία παραβίαση εκείνη τη στιγμή. Ταυτόχρονα όμως χαμηλώνει ο πήχης μας για το μέλλον-κάτι που θεωρείτο ως εκείνη τη στιγμή μη επιτρεπτό, τώρα ξαφνικά γίνεται επιτρεπτό για όλους τους επόμενους που θα 'ρθουν. Χάνουμε όλοι μαζί.

Αυτά στην Αμερική. Πάμε στην Ελλάδα. Το παρήγορο είναι ότι κανένα μεγάλο κόμμα στην Ελλάδα δεν έχει εγκαταλείψει τη δημοκρατία με τον τρόπο των ρεπουμπλικάνων, κυρίως γιατί κανένα κόμμα δεν αμφισβητεί το κύρος των εκλογών και την ειρηνική δημοκρατική εναλλαγή-ακόμα τουλάχιστον. Υπάρχει όμως ένας άλλος κίνδυνος. Ο κίνδυνος αυτός είναι κατά τη γνώμη μου, είναι η όλο και συρρικνούμενη έννοια της ανεξαρτησίας στο δημόσιο βίο. Ανεξαρτησία, για να το πω λίγο σχολικά, είναι το να πράττει και να λέει κανείς αυτό που πιστεύει χωρίς δεύτερες σκέψεις εξωτερικής ή και εσωτερικής επιρροής. Είναι κατά τη γνώμη μου η μείζων δημόσια αρετή γιατί επιτρέπει τη σύνδεση της αλήθειας του καθενός με τις πράξεις μας. Κι είναι μια αρετή τα τελευταία χρόνια, από την περίοδο της κρίσης, αλλά κυρίως από τότε που ήρθε στην εξουσία η παρούσα διακυβέρνηση φθίνει.

Παρατηρεί κάποιος τη συρρίκνωση της ανεξαρτησίας ιδίως στα πεδία που αφορούν στην άσκηση κριτικής: στην πολιτική, τη δικαιοσύνη, στη δημοσιογραφία, στο ακαδημαϊκό προσωπικό. Απουσία κριτικής σημαίνει ότι υποχωρεί το αίτημα για τη βελτίωση της κοινωνίας μας. Το πιο μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχει γι' αυτό το παρόν συγκεντρωτικό σύστημα εξουσίας, που επιδεικνύει μια τρομερή δυσανεξία απέναντι

σε κάθε κριτική. Κι επειδή δεν υπάρχει εμφανής αντίπαλη προοπτική διακυβέρνησης, νομίζω ότι πολλοί άνθρωποι δεν νιώθουν στήριξη ώστε να μιλήσουν άφοβα γι' αυτά που βλέπουν.

Για να γίνω πιο συγκεκριμένος, το πιο μεγάλο πρόβλημα για τη χώρα μας εστιάζεται αυτή τη στιγμή κατά τη γνώμη μου στις πολλαπλές παραβιάσεις του Συντάγματος και των νόμων απ' την κυβέρνηση και στον ελλιπή έλεγχο των παραβιάσεων αυτών από τη δικαιοσύνη. Μερικά παραδείγματα: ολόκληρος ο χειρισμός των υποκλοπών από την κυβέρνηση, η παραβίαση της απαιτούμενης πλειοψηφίας των 3/5 για τον διορισμό των νέων μελών της ΑΑΔΕ, αλλά και η άρνηση του ΣτΕ να εξετάσει την παραβίαση αυτή. Οι επαναλαμβανόμενες αγωγές του ανιψιού του πρωθυπουργού και πρώην διευθυντή του γραφείου του κ. Δημητριάδη προς δημοσιογράφους με σκοπό τη φήμισή τους. Η αντισυνταγματική παράκαμψη της προανακριτικής επιτροπής στην περίπτωση Τριαντόπουλου. Η παραβίαση του Συντάγματος με την απαγόρευση του κόμματος Κασιδιάρη και των κομμάτων που αυτός στήριξε και η δικαστική επικύρωση της παραβίασης αυτής και από τον Άρειο Πάγο και από το ΑΕΔ. Τέλος, η συναφής σχετική κρίση του ΑΕΔ περί περιττής προκήρυξης αναπληρωματικών εκλογών για τις κενωθείσες έδρες.

Μαζεύονται ήδη πολλά, παρότι παραλείπω περισσότερα.

Δεν έχω το χρόνο να αναπτύξω το πιο ενδιαφέρον ίσως ζήτημα για όποιον ασχολείται με την πολιτική: το τι περιθώρια ανεξαρτησίας έχει κάποιος που είναι μάχιμος πολιτικός, όταν ξέρουμε ότι η πολιτική είναι το κατ' εξοχήν πεδίο συμβιβασμών. Η πολιτική άλλωστε δεν πρέπει να είναι αυτοαναφορική. «Όποια θέση κι αν πάρουμε στο ζήτημα, νομίζω ότι υπάρχει μια ανεξαρτησία που είναι ακατάλυτη: το να μην αποδέχεσαι να κάνεις πράγματα που αντιφάσκουν με την ουσία σου, με αυτό που είσαι. Νομίζω ότι άμα πας πέρα από αυτό που είσαι, εκεί ναι, καταλύεται και η ανεξαρτησία και η αξιοπρέπειά σου.

Για να προστατεύσουμε λοιπόν τη δημοκρατία μας απ' όσα συνέβησαν στις ΗΠΑ αλλά και απ' όσα την απειλούν τώρα, εδώ έναν δρόμο έχουμε νομίζω: να μιλάμε κάθε φορά που ο δημοκρατικός πήχης χαμηλώνει. Να μην αφήνουμε παραβιάσεις να περνάνε έτσι. Να εξηγούμε το κάθε χαμήλωμα της κοινής δημοκρατικής μας στέγης, να το αναδεικνύουμε και να πείθουμε για τη σοβαρότητά του. Να μην δεχθούμε να κάμψουμε κανόνες ούτε καν για να «προστατεύσουμε» τη δημοκρατία. Και να ασκηθούμε όλοι, αλλά κυρίως όσοι ασχολούμαστε με τα κοινά, όσο μπορούμε σ' αυτή την τέχνη της ανεξαρτησίας. Γιατί η ανεξαρτησία είναι το οξυγόνο της δημοκρατίας.

Κλείνω πάλι με τις ΗΠΑ. Μετά την εξέγερση του Καπιτωλίου, το βράδυ της 6^{ης} Ιανουαρίου του 2021, αφότου απομακρύνθηκαν όλοι εκείνοι οι τραμπούκοι, όταν έφτασε η ώρα για να αναγνωριστεί ότι ο Τζο Μπάιντεν είχε εκλεγεί Πρόεδρος, τον λόγο πήρε ο γερουσιαστής Μιτ Ρόμνι, ο τελευταίος υποψήφιος Πρόεδρος του

ρεπουμπλικανικού κόμματος πριν τον Τραμπ. Στα 73 του, με μια πλήρη πολιτική διαδρομή πίσω του, πάει να πει χωρίς προσδοκίες. ο Ρόμνι σε μια ομιλία πολύ φορτισμένη είπε: «Αυτό που συνέβη σήμερα εδώ ήταν μια εξέγερση, υποκινημένη από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ (εννοεί τον Τραμπ)... Ο καλύτερος τρόπος να δείξουμε το σεβασμό μας στους ψηφοφόρους που είναι αναστατωμένοι, στους ψηφοφόρους που αμφιβάλλουν για την ακεραιότητα των εκλογών, είναι να τους πούμε την αλήθεια! Αυτό είναι το βάρος, αυτό το καθήκον της ηγεσίας!»

Αν οι ΗΠΑ είχαν πιο πολλούς πολιτικούς σαν τον Ρόμνι πιθανότητα δεν θα βρισκονταν εκεί που είναι σήμερα. Κι εμείς αντίστοιχα, χρειαζόμαστε σήμερα εδώ πιο πολλούς ανθρώπους σαν τον Ντέμοκρατ στην πολιτική: για να διαφυλάξουμε την πολύτιμη ανεξαρτησία του δημοσίου βίου και να προφυλαχτούμε ίσως έτσι από ανάλογες περιπέτειες.